

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
GOTTFRID ACHENWALL D.
 CVM SENATV
 ANNIVERSARIA IN AVGVRATIONIS SACRA
 VICESIMA SEPTIMA
 IN A. D. XVII. SEPT. CCCLXXIV.
 INDICIT.

*Proluduntur nonnulla ad quaestionem de causis fabularum
 seu mythorum veterum physicis.*

Votorum, quae pro salute publica, omniumque priuata, ante hunc ipsum annum suscepimus, iamiam damnati, Ciues Optimi, quid religiosius aut cum fide nostra, officio et pietate, coniunctius esse potest, quam vt ea rite persoluamus, deoque immortali gratias reddamus, qui et ea, quae tum precabamur, cumulate praestitit, et, siquidem mens humana tam imbecilla est, vt ne bonorum quidem, quibus indiget, rationem recte subducere possit, tot aliis praeclaris beneficiis rempublicam nostram ornauit et amplificauit, vt, quam vere incredibilis illa benignitas a paterno plane animo profisci sci dicatur, temperata hac ad summam sapientiam indulgentia manifestum sit *). Integra tranquili-

*) Secundum illa fere poetæ antiqui verba apud Platon. Alcib. II. Ζεῦ βασιλεῦ, τὰ μὲν δοθέα καὶ σύχομέν

quillitate et securitate, qua sapientum aequa secundum publicarum felicitatis summa continetur, fruimur; aurea Pax cum Bona Copia laetoque rerum Prouentu his ipsis sollennibus nostris adest; rediit animis, cum Bona Spe, pristinus Vigor, laborumque, vnde fructus sibi quisque proprios perpetuosque sperare potest Patientia *); affluimus otio illo dulci et iucundo, sine quo honesta et recta studia florere nequeunt; REGIS nostri AVGUSTISSIMI ac RECTORIS MAGNIFICENTISSIMI eximiam res nostras amplificandi voluntatem cum his ipsis argumentis, hac bonarum rerum copia, tum multis aliis experimentis venerabundi perspeximus; Quid de CONSILII REGIS SANCTIORIS summa munificentia et liberalitate dicemus? quid de illustrissimi nostri CURATORIS indefessa cura et incredibili studio, quo res nostras omninoque litteras, aeternum Illi nomen debituras, et, cum his ipsis, si verum dicere volumus, quicquid est publicae et ad sera tempora duratura felicitatis, amplectitur; quippe quae, nisi litterarum lumine collustretur, aut nulla est, aut coeco impetu fertur? Quae Ille et quanta hoc ipso anno decora et ornamenta noua Academiae nostrae conciliauit! quot vetera restituit! Verum, ut ea omnia enumerare, inuidiosum foret, ita et nouum illud felicitatis genus nobis contigit, ut in praedicandis, quae collata sunt publice in nos, beneficiis modesti et laudum parci esse possimus. Quod tamen taceri nequit, oculis autem

M 5

omni-

μένοις καὶ σινάντοις "Αὕτη δίδου, τὰ δὲ δεωκαὶ καὶ εὐχεμένους απάλλαξ.

* Callim. in Cerer. 138. δρόσος, καῖνος ἀμαρταῖ.

omnium, nostris vero, etiam animis, quotidie obversatur, Bibliothecae nostrae publicae, quae Eius liberalitate ita locupletata erat, ut, quamvis in spatiostissimis aedibus, anguste tamen habitaret, quam ampla et continuata et in dies nouis decoribus splendidiora palatia nunc cum maxime parantur! qualia quidem non ita frequenter habitare Musis contingit, quas fere in parua et exigua aede, in balneo aut furno, ut poeta ait, paupere cultu, frigere videamus. Qui vero cumulus tantis bonis accedere poterat, ut tantae nostrae felicitatis Auctorem hos ipsos intra muros ac parietes receptum veneraremur, etiam hoc votis nostris concessum fuit. Vidimus Academise nostrae Tutelam ac Genium, et oculos nostros pauimus adspicere mitis ac benigni et ipsam humilitatem spirantis vultus; subiit adspicientium animos Theocriteum illud de Ptolemaeo: *Benignus, inquit, Musarum amans, amabilis, suauissimus* *). Quae gratius animus iam dudum expromere vota precesque gestierat, ea coram, Eoque audiente, fecimus; et, cuius benevolae ac propitiae voluntatis tot fructus percipere quotidie consueueramus, eius noua signa ac pignora in aditu facili, singulari comitate et benigno alloquio habuimus. Quarum rerum omnium cum apud alios populos perexigua interdum pars ad exhilarandas Musas, erigendas litteras et excitanda hominum ingenia satis valida sit, si in tanta omnium rerum, quibus honesta studia ali fouerique possunt, copia animi nostri paullo vehementius laetantur et effuse

*^τ) Εὐγνάμων, Φιλόμουσος, δραπτικός, εἰς ἄκρον αἴδης, — τολλεῖς τολλαδίδαις, μέτούμενος οὐκ ἀκανθών. Id. XIV, 61.

effuse gaudent, ut et in praedicanda felicitate nostra
 paullo animosiores et copiosiores videri forte possi-
 mus, ea quidem res tantum abest ut erubescenda
 nobis sit, ut placere nobis potius ea in culpa possi-
 mus. Si recte a philosopho gaudium res severa esse
 dicitur, leuitatis certe aut insolentiae crimen ab ea
 laetitia abest, quae e grato bonorum, quibus frui-
 mur, sensu profecta est. Quis enim indignetur ac
 succenseat animo, qui beneficiorum sensu aut me-
 moria paullo sit concitator, aut alienae virtutis et
 praeclarae laudis eam ad admirationem abreptus, ut
 et afflari diuinitus quodammodo et ἐνθουσίαζεται vi-
 deri possit! Cuius recti et laudabilis ardoris altius
 in animum nostrum infita sunt semina, quam qui-
 dem leuiter et in transitu haec attingenti videri forte
 possit, ut, quo incorruptiora hominum pectora sint,
 eo fere acrior ille sit ac vehementior. Quae res
 barbarorum quoque et incultorum hominum exemplis
 constat, quibus iucundarum et gratarum rerum sensus
 aequae ac memoria et acrior et diuturnior esse solet.
 Quid? quod hic ipse magnorum ex alterius virtute
 perceptorum fructuum sensus ex mortalibus olim
 deos fecisse dicitur, et recte quidem dicitur, modo
 non omnem antiquae religionis rationem inde deduc-
 cere aut, quaecunque antiquitas coluit, numina in
 regum aut heroum ordinem referre placeat. Idem
 egregiorum, quae alterius aut sapientia aut virtute
 parta fuerant, bonorum et commodorum paullo
 acrior et viuidior sensus prima et poeticae et eloquen-
 tiae semina in hominum animis excitauit. Raptus
 enim et percussus magnarum et in publicam utilita-
 tem ac popularium salutem incolumentemque gesta-
 rum

rum rerum specie et magnitudine animus, et quasi
 diuino afflatu attonitus, cum ad celebrandas eas et
 laudibus effereendas, naturae ipsius impulsu et im-
 petu ferretur, quando ad exprimenda sensa, rerum-
 que magnitudinem et gravitatem, (quod, in rudi
 et recenti sermone, multo magis necesse erat fieri)
 verba idonea non suppetebant, ad comparationes et
 similitudines confugit, figuræ et allegorias adsciuit,
 magnifica et splendida oratione omnia exornauit,
 resque ipsas, quæ si a mente composita et sedata
 considerarentur, nihil adeo insoliti et inauditi habe-
 rent, forte etiam tenues essent et obuiae, in mythos
 et fabulas mutauit; quæ omnia haud dubie ipsam
 poetices naturam constituunt, ad quam, quum in-
 genia nostra arte quadam aut via et ratione imbuenda
 sint, istorum animi tum aliis causis physicis tum ipsa
 signorum, hoc est sermonis natura, quo sensa animi
 reddenda erant, ad poetica informabantur. Idem
 mythi et fabulae cum deinceps, quoties repeteren-
 tur, audientium et addiscentium animos non minus
 incenderent et inflammarent, in primis si numeri et
 modi et concentus ($\rho\mu\theta\mu\delta\varsigma \kappa\alpha\iota \alpha\mu\nu\sigma\alpha \kappa\alpha\iota \mu\lambda\delta\varsigma$)
 accederent, saltantiumque et choros agentium, hoc
 est, res narratas gestu exprimentium, concitati mo-
 tus oculos praestringerent, accedente etiam mox
 vetustatis auctoritate et religione; mirari ne debe-
 mus, si inter veteres omnis sapientia atque ipsae re-
 ligiones ac ceremoniae ad fabulas et mythos rediere,
 horumque tanta inter eos vis et dignitas viguit? quo-
 modo enim mythis non indulgerent ii, qui nullam
 aliam orationem haberent, quam quæ omnia ad
 imagines rerum sensu perceptas, ad prostopocrias
 et

et animandas res inanimes, ad allegorias, similitudines, logos, ingeniosas fictiones, deduxisset? Quarum rerum ratio, paulo accuratius considerata et perspecta, et cum ipsa doctrina de idearum origine et signorum, quibus illae insigniri possunt ac solent, vi et natura, valde coniuncta est, et haud dubie, cum ad ipsam mythorum interpretationem, tum ad eorum originem et causam declarandam, veram indolem et rationem tenendam, deponendasque vulgares de antiquorum hominum super res divinas humanasque placitis ac doctrinis, de poeticae natura certorumque eius generum siue indole siue origine, aut falsas aut suspectas opiniones multum validura foret. Nec vero ipsa mythorum seu fabularum vis ac natura contemnenda et siue liberalis hominis otio siue philosophi acumine indigna habenda; quandoquidem omnis hominum sapientia ab iis primis origines duxit, et, quamquam, animis ipsa philosophiae subtilitate et dialectices grammaticesque acumine ad subtiliores rationes adductis, nuda nunc veritate merito magis delectamur, antiquarum tamen doctrinarum veterisque sapientiae interpretatio sine rectis *de fabularum vi et natura* notionibus male instituitur; qua eadem cognitione accuratiore neque carere possunt ii, qui in intelligentiae nostrae mentisque naturam, vires ac leges, inquirere, eiusque quasi annales, opus haud dubie longe pulcherrimum et utilissimum, condere instituant. Quoties itaque quaeritur, cur veterum de originibus rerum et populorum narrationes ac disputationes, ipsaque philosophorum siue de rebus naturalibus decreta siue de moribus praecepta, *mythis et fabulis* obvoluta sint; ei quae-

quaestioni ita occurremus, ut et mythos et *volum* eorum magnam partem *a caussis physicis* repetendum esse dicamus, caussas autem illas quaerendas *partim* in ipsa hominis natura, *partim* in instrumento, quo mens humana fingeretur formareturque, hoc est, in sermonis natura et ratione, *partim* in natura rerum externarum, quae ad illam fingendam maximam vim habebat, Quae quidem paucis et tantum dìgito nunc a nobis ostendi poterunt, cum instant disputationem de argumeto, quod tam multas res complectitur, pagina haec non capiat.

Quod igitur ad *primum* caussarum genus attinet, a quo mythorum origines et caussas repetendas esse diximus, sunt eae in infantia generis humani, in mentis et ingenii vi nondum ad subtiles cogitationes et contemplationes exercitata positae. In hominibus itaque rudibus et modo a silvestri vita progressis vix cogitatio vlli rei esse potest nisi quae sub sensus cadat; feriuntur autem et impelluntur sensus multo grauius, si animi multarum rerum contemplatione auocati et districti non sint, sed in vnam rem oculis propositam intenti; infigunturque animis altius quae sensu tam viuido in illos descendunt; prodeuntque iterum tanto viuidioribus coloribus obuersantes menti rerum species, quoties memoria aut alia animi vi impulsa iterum eliciuntur. Eae itaque rerum species, vti paucae sunt numero, ita ad animal concitandum et mouendum potentes et efficaces; induunt enim tanquam habitum nouum, mirabilem, stupendum, grandescunt, augescunt; eaedem aribus aliorum infusae et auditu acceptae multo maiores et

et mirabiliores sumunt formas; verbo convertuntur visa et audit a mera rerum miracula et portenta: quibus nec explicandis et ad iustum rationem suamque naturam reuocandis nec recte describendis et enarrandis siue animorum intelligentia satis elaborata, siue sermo idoneus suppetit. Rerum itaque cauillarumque ignoratio omni mythologiae funduna substruere putanda est; quippe ex qua omnis persuasio de rebus praeter sollennem naturae ordinem progressis, nouaque et insolita ratione natis, viresque obscuras et arcanas naestis, oritur. Ita ad omne τερατολογίας et superstitionis genus via patefacta est. Cum autem motus animorum affectusque rudiorum hominum, si semel concitati fuerint, vehementiores sint et ferinae naturae propiores: cum appetitiones rerum tum auersationes maiore impetu animis illabi facile expectes. Ut itaque odia hominum illorum et bella sunt internecia, ita admiratio, amor et reuerentia eorum, a quibus utilia in se profecta meminerunt aut magnas et arduas res gestas viderunt audieruntque, est incredibilis, ad eum fere modum, de quo paullo ante dictum est. Ita heroum ac deorum naturas, quales in fabulis videmus, nasci et constitui necesse fuit.

Non minorem vim ad hominum priorum animos fabulis implicandos habuisse videri debet sermo, quo vtebantur ad animi sensa explicanda et enuncianda; qui cum esset parum elaboratus et locupletatus, ne his quidem paucis notionibus, quae tum insinabant animis, par erat et satis idoneus. Laborabat itaque mens inueniendis intenta nouis signis, hoc est sonis verbisque, quibus sensa sua exprimeret; sensa

sensa autem cum vehementiore , quam quo nutie
vtimur , animorum impulsu et motu , mentibus esse
illapsa , paulo ante vidimus . Quamobrem , cum ser-
monis egestas exiguam sensus partem redderet , ge-
stuum variorum et concitatorum auxilio , vocis in-
tentione , oculorum , vultus , motus , totius corpo-
ris , vt ita dicamus , loquela vti solebant : quae quel-
dem res iterum ad audientium animos grauiter im-
pelleudos et concitandos magnam vim habere de-
buit : quicquid enim perceptum erat , non uno modo
'aurium sensu , sed nec minus oculis in mentem de-
missum fuerat . Ex nostro igitur eloquendi modo ne
quis illa aut censeat aut diiudicet , quae de priorum
hominum eloquentia commemorata legimus ; com-
paranda potius sunt ea , quae de populis per septen-
trionalem Americam vagantibus passim tradita co-
gnoscere licet . Sermo autem ille , idoneis ac propriis
vocabulis destitutus , conuertit ingeniorum vim ad sub-
stituenda concreta abstractis ; conuertuntur cogitata
in facta ; quicquid apud animum meditatione conci-
pitur , in rem actam gestamque mutatum narratur ; nec
modo humana vita , sed rerum animantium quoque ,
et rerum adeo inanimatarum , naturae ad actionem
aut loquelam deductae , nouis rerum miraculis nar-
randis materiam subministrant . Ex his ipsis tan-
quam elementis ac principiis , vbi vita hominum ex-
ulta , sermo magis expolitus fuerit , proficiisci solent
allegoriae , tropi , in primisque metaphorae , cum
figuris ; habent quoque inde ortum suum apologi ,
fabulae aesopiae , parabolae , et quae alia a rerum simi-
litudine seu comparatione ducta sunt .

Tan-

Tandem magnam vim ad mythorum veterum naturas habuit *externarum rerum* conditio ac species, quae priorum hominum sensibus obtuersata est. Incredibile est ei, qui animum ad has cogitationes non traduxerit, quam diuersa animorum sint sensa et iudicia iisdem de rebus, sed diuersis temporibus, inter diuersos rerum externarum impulsus constitutis hominibus; multo magis summam esse necesse est discrepantiam sensus iudiciique in caeli solique diversitate. Quam igitur ad rudes illos et sensuum impulsui vnicce vacantes hominum animos vim fuisse, et adhuc esse, putabimus in locorum, quae a paucis per familias ac tribus dispersim habitantur, naturis modo tristioribus modo hilarioribus, in siluarum horrore, desertorum solitudine et vastitate, lacuum, ingentium fluminum aut marium prospectu! Caloris frigorisque seu temperatione seu intentione vel laxatione nimia quam diuersis modis et corpora et animi afficiuntur! Addantur his aerumnae et calamitates, quibus vita illa priorum hominum obnoxia fuit; modo amnibus, quos nulla humana ars et opera regebat vel coercedbat, late vicina loca inundantibus, modo vixtus inopia et fame, modo pestilentia in corpora grassante; quot quantique terrores, ex tempepestatum procellarumque saeuitia, aut ex ignium e terra grauiter concussa explosorum turbinibus! Noua haec rerum miracula, quae interdum admiratione ac stupore, interdum terrore et metu, animos percutiebant, nouas narrationes miras easque fabulosas procuderunt. Ita cum diis Titanum, Gigantum, Typhonis nomina et alia id genus monstralia subnata sunt.

N

Ex

Ex his summatim tantum et per rerum capita commemoratis intelligitur, quam vere a nobis dictum sit, *veterum fabularum orgines a caussis physicis in primis repetendas esse.* Redeunt enim ad hominum rerumque naturas ea omnia, quae ad fabularum naturas et argumenta constituerda viam habere diximus. Ad quae tamen vberius pertractanda spatio, quod huic scriptionis generi praescriptum est, cum excludamus, faciamus id, quod rerum ac temporum ratio postulat, ut copiosiorem disputationem in aliud tempus differamus, in praesenti vero ad id, vnde deflexus erat disputationis cursus, redeamus, et quandoquidem crastinus dies, qui est Academiae nostrae natalis, nobis inter sanctiores et auspiciatores est, eam laetitiam, quam cum honestissimam tum cum pietatis et officii rationibus coniunctissimam dicebamus, in pectora vestra, Ciues optimi, transfundamus, aut potius, cum vestra pietas ac virtus ipsaque eximia indoles animos vestros, ut beneficiorum memores ac gratos, ita ad laetitiae ex felicitate communi sensum non hebetes finxerit, ut generosum hoc de reip. nostrae incrementis gaudium in animis vestris inflammemus et nutriamus. Sed iam ipsorum huius Academiae conditorum sapientia prouisum est, ut huic diei ceremoniae suae, pompa ac sollemnia sint, quibus animi ad laetiorem sensum excitentur; et accedent alia, quibus huius diei celebritas amplificabitur. Conferentur scilicet summi in arte salutari honores in Candidatos dignissimos*);

inter

*) *Aug. Gottlieb Richter, Zorliga, Chr. Lud. Alberti, Osteroda, Ern. Lud. Blancard, Cellis, Marc. Chr. Kay Dame, Gluckstadio oriundi.*

inter quae sollennia ab Illustri horum bonorum bra-beuta*) pro Rege, pro domo Regia, pro Consilio Regis Sanctiore, pro Curatore nostro, Tutela et Praesidio rerum nostrarum, pro patriae nostrae et huius Academiae incolamitate et felicitate, publice vota suscipientur; quibus ut linguis animisque favere velitis, Comites Illusterrimi, Generosissimi ingeniosque ac studiis Nobilissimi Commilitones, hoc est, quod humanissime Vos rogamus. P. P. a. d. XVI. Septembris, CCCCCCLXIV.

Inchoata est a me, non vero absoluta, disputatio de caussis veterum fabularum physicis; nec satis mirari possum, qui factum sit, quo minus ad eam alio tempore reuocatus redirem: in primis autem, quae inde sequentur aut effici possent, declarandum utique erat subtilius ac diligentius. Sunt enim e priscorum hominum institutis et religionibus, ex poetarum et philosophorum placitis, ex omni vetere litteratura, innumera, quorum illustrationes ex iis, quae in commentatione illa posita sunt, peti possunt ac debent.

Et primo quidem, ut notio naturae diuinae e caussarum, a quibus profectas esse res necesse est, contemplatione subnascatur animis, expectari non potest in rudium hominum animis, qui omnino de rerum caussis nec laborant nec possunt laborare;

N 2

verum

*) Georg. Gottlieb. Richter, oratione de animi medela habita.

verum quicquid est antiquae religionis ac philosophiae ex hoc fonte fluxit, vt rerum et opinionum elementa et stamina in mythis, hi autem in caussis illis physicias, fundum suum haberent. Omnino igitur quoties de *notionis et opinionis de natura diuina inter ferros seu barbaros populos origine* quaeritur, (nam ea tempora, quibus melior philosophia cum meliore vitae cultu meliusque descripta hominum societate illuxit, prorsus e quaestione circumscribenda sunt) ad eas *caussas physicas* est redeundum. Siue enim religiones ad informem stipitem, truncum seu saxum aliudue quod superstitione deuenerata esse dicitur, (nostris homines *Feliches* appellant) siue ad sidera caelestia aliasque res naturales seu beneficio seu maleficio insignes et conspicuas, symbolice fere expressas, (vt naturae fecunditas, soli fertilitas, per Venerem Cererem et sic porro) siue ad magnos viros eorumque manes erant conuersae: nullae eae religiones esse potuissent, nisi animi hominum rudium illarum rerum sensu tam grauiter fuissent percussi, vt mirabiles, caras, sacras, omninoque praeclaras eas haberent: ab effectu igitur caussarum obscurarum ad animos, non a caussarum contemplatione, profiscuntur illi sensus. In his tamen duo haec meminerimus, quorum magnum momentum est ad totam hanc disputationem recte constituendam: *primum*, etsi mente et cogitatione haec ad certas rationes et classes reuocari possunt, inter homines tamen rudes et barbaros notiones illas infinitis modis pro singularum fere hominum ingenii fuisse variatas et inter se mixtas, superstitionesque ritus et opiniones sequioris aetatis mature a primitiis discellisse; parentis enim exemplo et

et imitatione filius eosdem ritus obseruabat, ita ut ne cogitaret quidem de caussis seu de eorum vi ac sensu; ut tamen, si res ita ferret, aliis adiectis interdum, alijs immutatis, multa nouaret, non magis idoneo cum iudicio, sed temere et casu; nihil adeo in his posse expectari, quod satis constans et perpetuum pluribusque hominibus houiunque aetatibus sine vlla variatione esset commune; multo magis alienum esse ab toto hoc argumento et a sententia nostra, ut philosophicum aliquod, Socraticorum vel Stoicorum, acumen in vita antiqua aut in iis, qui eam adumbrarunt, Homero et aliis antiquioribus, expiscari velimus. Quoties itaque in Homero aliisue philosophemata superesse dicimus veterum hominum, de notione et sensu communi et acumine hominum incultorum aut in incunabulis sapientiae versantium cogitandum est. Alterum est: et si nobis, cum alia vocabula nos deficiant, promiscue licet hac in re voces *religionum, dei, numinis, diuinae naturae*, adhibere, nostrae tamen harum vocationes prorsus sunt abiiciendae, quoties de iis sensibus et iudiciis agitur, quae rudium hominum animis insidere putanda sunt. Non enim a mente, ad nullam facile rem, nisi sensu perceptam aut ei similem, concipiendam exercita, vlla cogitatio aut ratio metaphysica concipi potuit. Hoc idem illud est, quod omnem disputationem reddit vagam et incertam, quoties quaeritur, quid veteres de deo ac diuina natura senserint, et quo tandem tempore vera dei notio innotuerit. Turbatur eodem modo veterum philosophorum disputatio de caussis notionis, quam de natura diuina homines suscepere; unde per to-

Ciceronis de Nat. Deor. librum fluctuat disputatio. Nisi itaque ante omnia subtiliter constitueris, quamnam notionem vocibus subiectam esse velis, idem negari et affirmari poterit; aliter enim affirmabimus; veteres dei notionem habuisse nullam, si deus mentem a materia diuersam, aliter si cum materia confusam, aliter si aetherem, si ignem, si naturae obscurum nomen, si elementa naturae sub personarum habitu efficta, aliter si formas nescio quas humanae maiores et augustiores, deorum nomen designat. In rudibus populis dei notionem aliquam infidere hominum animis dicere licebit, ex quo naturam ab humana diuersam, quoquo modo praestantiorem, oculorum quidem sensui haud subiectam, nisi corpore assumto, sensili tamen specie, seu apud animum seu artis opere fingi solitam habent. Atenim quam late nomen hoc idem deorum passim usurpatum videamus! Narrantur ab Herodoto Pelasgi habuisse et appellasse τοὺς Θεοὺς, (etymologiam ex suae aetatis genio αὐτὸ τοῦ Σέεν interponit ille perperam de suo) quibus signa informia ne nomine quidem insignita erant: quam diuersa notio subiecta esse debuit vocabulo, cum Herodotus illud apponaret, ab ea, quae Pelasgorum animis obuersata erat! Quid? quod, ex quo verior notio innotuit mentis a materia discretae et omnium rerum effectricis, (quam, ita quidem ut vocibus idoneis certisque rerum argumentis demonstraret, id quod antea factum non erat, primus professus est Anaxagoras), ne sic quidem notio vocis constans, sed pro vniuscuiusque fere hominis ingenio ac iudicio varia ac diuersa fuit et esse debuit: que factum est, ut ii ipsi philosophi, qui de mente omni-

omnium rerum effectrice cogitabant, tamen tam
men nomine vterentur. Verum haec digito monstrasse
sufficiat: eo redeundum est, vnde deflexum erat.

In barbarorum itaque hominum animis dice-
bamus prima omnis religiosi sensus initia et semina
ab aliqua miratione proficiisci; vt percussus sit ani-
mus adspectu, auditu vel tactu rei insolitae, non
dum visae, aut utilitate aliqua vel noxa nondum
percepta probatae; potest hoc idem fieri in re ab
arte prosecta; quae vbi in caritate et honore haberi
coepit, is, qui ea potitus est, suspicit eam et vene-
ratur; id quod nostri homines, ad suas notiones re-
ferentes, pro cultu religioso habent; si gestum, quem
nostra pietas adhibere solet, aemulatur barbari stu-
por; si prostrato corpore reueretur, si epulas vel
dona apponit, si ornat: adorationis cultusque reli-
giosi hoc genus esse putatur; atqui ipsa conditio
barbari aliam cogitationem sensumque vix admittit,
quam vt rem miratione et caritate prosequatur, vt
inviolatam et sacram eam esse velit. Pro accessione
habendum est id, quod serius ad morem antiquum
accedit, vt notionem obscuram et confusam naturae
alicuius humana maioris ac potentioris, subiiciant
homines; vt, cum vnam et alteram utilitatem vel
noxam praefet ea res, vti serpens, mox alias quo-
que utilitates et noxas ab ea expectent paulloque
post se obtinuisse credant; quo exemplo inuitati atii
eandem rem, tanquam utilem, sibi paraat; similis
exemplo rem arte et manu factam: imitantur ean-
dem alii specie licet informi et ad nostros sensus hor-
ribili, eique eundem honorem habent. Repetuo-

tur nunc caussae rerum ab idolo, sed illarum tantum, de quibus persuasio inualuit. Ad religiones proprie dictas, quis satis bene haec referat? aut nomine cultus diuini recte designet? Res sacras babere, adorare, ritus imitari, innumeris populis solenne est, qui de diuina natura ne cogitasse quidem videntur; sunt adeo athei, etsi cultum religiosum apud eos agnoscere licet. Adeo ardua est illa contemplatio caussarum, a quibus hoc variuersum profectum esse dicendum sit. Ita in summa varietate res comparata esse videtur ubique fere in iis, quae de adoratione lapidum et stipitum, omninoque *Fetickorum*, seu *Manitu* quos vocant, commemorantur: nisi quod in multis Africae aliarumque terrarum locis accedere debuit imitatio cultus religiosi, quem a Mohammedanis aut ab aliis aduenis suo more praestari viderant. Perperam tamen statuere videntur nostri homines, qui ea oculis suis cognouere, illos barbaros de natura diuina, caeli terraeque potentes, ad nostrum morem inter haec cogitare. Accessit quoque apud populos illos alia superstitione, ut iisdem rebus, quas diuinis et sacras appellare licet, abutentur modo ad rerum futurarum praedictiones, modo ad praestigias magicas; ut adeo passim ab Europaeis pro re diuina habita sint, quae ad *yontes* spectarent. Ad hoc genus permulta referenda sunt, quae de religionibus barbarorum, in primis per Africam, legimus. Suas illi qui eos adiere, opiniones, sua animorum iudicia attulerant; adeoque nil praeter sua reprehendere et agnoscere poterant. Atqui barbari nostrarum notionum similia nec habent, nec habere possunt, nisi summo cum rerum miraculo

id

id factum credere licet. Cum Germani, Caesare narrante, Solem et Vulcanum et Lunam deorum numero haberent: barbarosne illos omnium rerum ignaros de symbolis diuinæ naturæ omninoque de causis mundi cogitasse putabimus? Infinitarum rerum cognitio comparata esse debet, antequam hominem stupor ad rerum caussas conuertatur. Simili errore ludos iocosque, et ea, quae per festorum hilaritatem fiunt, plerumque vetere ritu tradita, habere solent scriptores pro actu religioso et pro pietatis genere*).

Ab rudiore hoc sensu progressi homines, vbi aut sidera aliasque res a natura obiectas aut magnorum virorum animas cultu religioso prosequi dicuntur, nouos vtique sensus induere putandi sunt; nec tamen ii cum nostris religiosis sensibus vlo modo comparandi. Contra, id quod humani generis natura aliter non admittit, manent ex pristino more, cui semel adsueueramus, prima elementa et statimina, quibus pro subtemine inferuntur notiones quae accedunt. Cogitatio illa subtilior de diuina natura permeante omnia et animante in aliorum praeterquam philosophiae rerumque contemplatione subactos animos non magis potuit admitti, quam nunc a plebe nostra seu pagana seu urbana illa recipitur; vbi vero insinuauit se, cum vetere eam notione

N 5

con-

* Innumera sunt huius generis in priscis et recentibus religionibus, quae per sacerorum et festorum licentiam fiunt, quae ad notionem cultus religiosi vix referri possunt: v. c. *εισχρολογία* in sacris Cereris. Apollod. I, 5, 1. Diod. V, 4. Ad nostros sensus nihil horum exigi potest, non magis quam Italorum vel Hispanorum superstitiones.

confusam animos subliſſe quis non intelligat? Quid? quod illi quoque, qui philosophicis notionibus imbutos haberent animos, id quod satis testati sunt et factis et verbis, patrium morem et opiniones, quas a puero imbiberant, tam alte animis suis infixas habuere, vt, non metu modo, de quo nunc non agitur, sed couſilio quoque, veterem superstitionem haud facile prorsus abiicere et damnare auderent, sed plerumque vetera nouis, aut noua veteribus accommodare et interpretando antiqua temperare studerent.

Processit itaque omnis priscorum hominum religiosus sensus a miratione, quae, si ad res magna nocendi et officiendi vi instructas conuersa erat, in metum abire debuit; multo ferior est, et hominum iam ad humaniorem cultum erectorum, grata memoria beneficiorum acceptorum; ea autem, quae praeclara habet hic mundus, si sollempnia, obvia quotidie et consueta essent, ad barbarorum animos omnino vim habere potuere nullam, nisi iam essent inter eos viri rerum contemplatione exerciti; qui non nisi in nomadum vita aut in populis agrorum fixos terminos habentibus nasci solent. Nam in rebus obuiis et solidis rudis barbarorum mens mirationis cauſas deprehendere nequit. Quid? quod in saeculis dudum omni philosophiae et religionum luce illustratis non nisi miraculis moneri et excitari potuere homines; cum tamen mentibus doctis et rerum notione imbutis incredibilia rerum miracula quotidiana vita, mundus, rerumque ordo solennis, vndique obiiciat. Etiam sensus ille religiosus, quo primo aliquis ad ductus instituere certum aliquod cultus genus coepit,

pit, mox inter posteros in morem ac sollemnem ritum abire solet, quem plerumque illi ita peragunt, ut de origine et causa ne cogitent quidem. Potaes tamen inter haec erigi mentes ad considerationem caeli et naturae; potuit subnasai notio aliqua causae harum rerum et auctoris; seruata tamen cum his quoque sacra patria. Mihi adeo constare videtur hoc: quoties, qui horum hominum sensus et iudicium de divina natura fuerit, quaeritur, ex ritibus religiosis eum quidem vbiique erui non posse.

Quae modo a me exposita si ita, ut equidem arbitror, se habuere, ut a miratione rerum sensibus occurrentium omnis antiqua religio, quae quident non diuino aliquo munere seu ministerio humanis ingeniiis instillata fuit, profecta esset: expectandum erat, ut, quum eo progrederetur hominum sagacitas, ut res, quae sensibus subiectae non essent, adeoque diuinis quoque naturas, exprimere vellet, ad speciem aliquam, eamque humanam, eas revocaret; vtque diuina omnia, deos, eorumque vitam, sedem, facta, curas, ad humanarum rerum exemplum fingeret; mox ut iis iterum assimilaret ea, quae magna ac praeclara haberi vellet. Quam ampla fabularum seges ex hoc agro succrescere debuit! Recesserant tamen ab hac ratione et ab hoc more ii populi, qui hieroglyphis vsi sunt; hos enim in formas deorum mirum in modum compositas incidisse, nemo miretur.

Ex natura orationis veterum hominum, per rerum similitudines in animantium formas mutatas,
qui-

Ciceronis de Nat. Deor. librum fluctuat disputatio. Nisi itaque ante omnia subtiliter constitueris, quamnam notionem vocibus subiectam esse velis, idem negari et affirmari poterit; aliter enim affirmabimus; veteres dei notionem habuisse nullam, si deus mentem a materia diuersam, aliter si cum materia confusam, aliter si aetherem, si ignem, si naturae obscurum nomen, si elementa naturae sub personarum habitu efficta, aliter si formas nescio quas humanae maiores et augustiores, deorum nomen designat. In rudibus populis dei notionem aliquam infidere hominum animis dicere licebit, ex quo naturam ab humana diuersam, quoquo modo praestantiorum, ocularum quidem sensui haud subiectam, nisi corpore assumto, sensili tamen specie, seu apud animum seu artis opere fingi solitam habent. Atenim quam latenomen hoc idem deorum passim usurpatum videamus! Narrantur ab Herodoto Pelasgi habuisse et appellasse τοὺς Δανῶντας, (etymologiam ex sua aetatis genio ἀπὸ τοῦ Σίεω interponit ille perperam de suo) quibus signa informia ne nomine quidem insignita erant: quam diuersa notio subiecta esse debuit vocabulo, cum Herodotus illud apponeret, ab ea, quae Pelasgorum animis obuersata erat! Quid? quod, ex quo verior notio innotuit mentis a materia discretas et omnium rerum effectricies, (quam, ita quidem ut vocibus idoneis certisque rerum argumentis demonstraret, id quod antea factum non erat, primus professus est Anaxagoras), ne sic quidem notio vocis constans, sed pro vniuscuiusque fere hominis ingenio ac iudicio varia ac diuersa fuit et esse debuit: que factum est, ut ii ipsi philosophi, qui de mente omni-

omnium rerum effectrice cogitabant, rursum tamen nomine veterentur. Verum haec digito monstrasse sufficiat: eo redeundum est, unde deflexum erat.

In barbarorum itaque hominum animis dicebamus prima omnis religiosi sensus initia et semina ab aliqua miratione proficiisci; ut percussus sit animus aspectu, auditu vel tactu rei insolitae, nondum visae, aut utilitate aliqua vel noxa nondum percepta probatae; potest hoc idem fieri in re ab arte prosecta; quae ubi in caritate et honore haberi coepit, is, qui ea potitus est, suspicit eam et veneratur; id quod nostri homines, ad suas notiones referentes, pro cultu religioso habent; si gestum, quem nostra pietas adhibere solet, aemulatur barbari stupor; si prostrato corpore reueretur, si epulas vel dona apponit, si ornat: adorationis cultusque religiosi hoc genus esse putatur; atqui ipsa conditio barbari aliam cogitationem sensumque vix admittit, quam ut rem miratione et caritate prosequatur, ut inviolatam et sacram eam esse velit. Pro accessione habendum est id, quod serius ad morem antiquum accedit, ut notionem obscuram et confusam naturae alicuius humana maioris ac potentioris, subiiciant homines; ut, cum unam et alteram utilitatem vel noxam praestet ea res, uti serpens, mox alias quoque utilitates et noxas ab ea expectent paulloque post se obtinuisse credant; quo exemplo inuitati alii eandem rem, tanquam utilem, sibi parant; simili exemplo rem arte et manu factam: imitantur eandem alii specie licet informi et ad nostros sensus horribili, eique eundem honorem habent. Repetuntur

verum quicquid est antiquae religionis ac philosophiae ex hoc fonte fluxit, vt rerum et opinionum elementa et stamina in mythis, hi autem in caussis illis physicas, fundum suum haberent. Omnino igitur quoties de *notionis et opinionis de natura divina inter ferros seu barbaros populos origine* quaeritur, (nam ea tempora, quibus melior philosophia cum meliore vitae cultu meliusque descripta hominum societate illuxit, prorsus e quaestione circumscribenda sunt) ad eas *caussas physicas* est redeundum. Siue enim religiones ad informem stipitem, truncum seu saxum aliudue quo superstitio deuenerata esse dicitur, (nostris homines *Feticos* appellant.) siue ad sidera caelestia aliasque res naturales seu beneficio seu maleficio insignes et conspicuas, symbolice fere expressas, (vt naturae fecunditas, soli fertilitas, per Venerem Cererem et sic porro) siue ad magnos viros eorumue manes erant conuersae: nullae eae religiones esse potuissent, nisi animi hominum rudium illarum rerum sensu tam grauiter fuissent percussi, vt mirabiles, caras, sacras, omninoque praeclaras eas haberent: ab effectu igitur caussarum obscurarum ad animos, non a caussarum contemplatione, profiscuntur illi sensus. In his tamen duo haec meminerimus, quorum magnum momentum est ad totam hanc disputationem recte constituendam: *primum*, etsi mente et cogitatione haec ad certas rationes et classes reuocari possunt, inter homines tamen rudes et barbaros notiones illas infinitis modis pro singulorum fere hominum ingenii fuisse variatas et inter se mixtas, superstitionesque ritus et opiniones sequioris aetatis mature a primitiis discellisse; parentis enim exemplo et

et imitatione filius eosdem ritus obseruabat, ita ut ne cogitaret quidem de caussis seu de eorum vi ac sensu; ut tamen, si res ita ferret, aliis adiectis interdum, aliis immutatis, multa nouaret, non magis idoneo cum iudicio, sed temere et casu; nihil adeo in his posse expectari, quod satis constans et perpetuum pluribusque hominibus hominumque aetatibus sine villa variatione esset commune; multo magis alienum esse ab toto hoc argumento et a sententia nostra, ut philosophicum aliquod, Socraticorum vel Stoicorum, acumen in vita antiqua aut in iis, qui eam adumbrarunt, Homero et aliis antiquioribus, expiscari velimus. Quoties itaque in Homero aliisque philosophemata superesse dicimus veterum hominum, de notione et sensu communis et acumine hominum incultorum aut in incunabulis sapientiae versantium cogitandum est. Alterum est: et si nobis, cum alia vocabula nos deficiant, promiscue licet hac in re voces *religionum, dei, numinis, diuinae naturae*, adhibere, nostrae tamen harum vocationes prorsus sunt abiiciendae, quoties de iis sensibus et iudiciis agitur, quae rudium hominum animis insidere putanda sunt. Non enim a mente, ad nullam facile rem, nisi sensu perceptam aut ei similem, concipiendam exercita, villa cogitatio aut ratio metaphysica concipi potuit. Hoc idem illud est, quod omnem disputationem reddit vagam et incertam, quoties quaeritur, quid veteres de deo ac diuina natura senserint, et quo tandem tempore vera dei notio innotuerit. Turbatur eodem modo veterum philosophorum disputatio de caussis notionis, quam de natura diuina homines suscepere; unde per to-

Ciceronis de Nat. Deor. librum fluctuat disputatio.
 Ni si itaque ante omnia subtiliter constituéris, quam-
 nam notionem vocibus subiectam esse velis, idem
 negari et affirmari poterit; aliter enim affirmabimus;
 veteres dei notionem habuisse nullam, si deus men-
 tem a materia diuersam, aliter si cum materia con-
 fusam, aliter si aetherem, si ignem, si naturae obscu-
 rum nomen, si elementa naturae sub personarum
 habitu efficta, aliter si formas nescio quas humana
 maiores et augustiores, deorum nomen designat. In
 rudibus populis dei notionem aliquam infidere homi-
 num animis dicere licebit, ex quo naturam ab hu-
 mana diuersam, quoquo modo praestantiorum, ocul-
 lorum quidem sensui haud subiectam, nisi corpore
 assumto, sensili tamen specie, seu apud animum seu
 artis opere fingi solitam habent. Atenim quam late
 nomen hoc idem deorum passim usurpatum vide-
 mus! Narrantur ab Herodoto Pelasgi habuisse et
 appellasse τοὺς Θεοὺς, (etymologiam ex sua aetatis ge-
 nio αἴσθητοι τοῦ Δέου interponit ille perperam de suo)
 quibus signa informia ne nomine quidem insignita
 erant: quam diuersa notio subiecta esse debuit voca-
 bulo, cum Herodotus illud apponeret, ab ea, quae
 Pelasgorum animis obuersata erat! Quid? quod, ex
 quo verior notio innotuit mentis a materia discretas
 et omnium rerum effectricis, (quam, ita quidem ut
 vocibus idoneis certisque rerum argumentis demon-
 straret, id quod antea factum non erat, primus pro-
 fessus est Anaxagoras), ne sic quidem notio vocis
 constans, sed pro vniuscuiusque fere hominis inge-
 nio ac iudicio varia ac diuersa fuit et esse debuit:
 quo factum est, ut ii ipsi philosophi, qui de mente
 omni-

omnium rerum effectrice cogitabant, rursum tam
en nomine veterentur. Verum haec digito monstrasse
sufficiat: eo redeundum est, unde deflexum erat.

In barbarorum itaque hominum animis dice-
bamus prima omnis religiosi sensus initia et semina
ab aliqua miratione proficiunt; ut percussus sit ani-
mus aspectu, auditu vel tactu rei insolitae, non
dum visae, aut utilitate aliqua vel noxa nondum
percepta probatae; potest hoc idem fieri in re ab
arte profecta; quae ubi in caritate et honore haberi
coepit, is, qui ea potitus est, suspicit eam et vene-
ratur; id quod nostri homines, ad suas notiones re-
ferentes, pro cultu religioso habent; si gestum, quem
nostra pietas adhibere solet, aemulatur barbari stu-
por; si prostrato corpore reueretur, si epulas vel
dona apponit, si ornat: adorationis cultusque reli-
giosi hoc genus esse putatur; atqui ipsa conditio
barbari aliam cogitationem sensumque vix admittit,
quam ut rem miratione et caritate prosequatur, ut
inviolatam et sacram eam esse velit. Pro accessione
habendum est id, quod serius ad morem antiquum
accedit, ut notionem obscuram et confusam naturae
alicuius humana maioris ac potentioris, subiificant
homines; ut, cum unam et alteram utilitatem vel
noxiam praestet ea res, uti serpens, mox alias quo-
que utilitates et noxias ab ea expectent paulloque
post se obtinuisse credant; quo exemplo inuitati alii
eandem rem, tanquam utilem, sibi paraant; simili
exemplo rem arte et manu factam: imitantur ean-
dem alii specie licet informi et ad nostros sensus hor-
ribili, eique eundem honorem habent. Repetun-
tur

tur nunc caussae rerum ab idolo, sed illarum tantum,
 de quibus persuasio inualuit. Ad religiones proprie
 dictas, quis satis bene haec referat? aut nomine
 cultus diuini recte designet? Res sacras habere, ad
 orare, ritus imitari, innumeris populis sollempne est,
 qui de diuina natura ne cogitasse quidem viden-
 tur; sunt adeo athei, etsi cultum religiosum apud
 eos agnoscere licet. Adeo ardua est illa contem-
 platio caussarum, a quibus hoc yniuersum profectum
 esse dicendum sit. Ita in summa varietate res com-
 parata esse videtur ubique fere in iis, quae de ado-
 ratione lapidum et stipitum, omninoque *Fetichorum*,
 seu *Manitu* quos vocant, commemorantur: nisi
 quod in multis Africae aliarumque terrarum locis
 accedere debuit imitatio cultus religiosi, quem a
 Mohammedanis aut ab aliis aduenis suo more pre-
 stari viderant. Perperam tamen statuere videntur
 nostri homines, qui ea oculis suis cognouere, illos
 barbaros de natura diuina, caeli terraesque potente;
 ad nostrum morem inter haec cogitare. Accessit
 quoque apud populos illos alia supersticio, vt iisdem
 rebus, quas diuinis et sacras appellare licet, abute-
 rentur modo ad rerum futurarum praedictiones, modo
 ad praestigias magicas; vt adeo passim ab Europaeis
 pro re diuina habita sint, quae ad yonterias specta-
 rent. Ad hoc genus permulta referenda sunt,
 quae de religionibus barbarorum, in primis per Afri-
 cam, legimus. Suas illi qui eos adiere, opinio-
 nes, sua animorum iudicia attulerant; adeoque nil
 praeter sua deprehendere et agnoscere poterant.
 Atqui barbari nostrarum notionum similia nec habent,
 nec habere possunt, nisi summo cum rerum miraculo

id

ri factum credere licet. Cum Germani, Caesare narante, Solem et Vulcanum et Lunam deorum numero haberent: barbarosne illos omnium rerum ignaros de symbolis diuinae naturae omninoque de caussis mundi cogitasse putabimus? Infinitarum rerum cognitio comparata esse debet, antequam hominem stupor ad rerum caussas conuertatur. Simili errore ludos iocosque, et ea, quae per festorum hilaritatem fiunt, plerumque vetere ritu tradita, habere solent scriptores pro actu religioso et pro pietatis genere*).

Ab rudiore hoc sensu progressi homines, vbi aut sidera aliasque res a natura obiectas aut magnorum virorum animas cultu religioso prosequi dicuntur, nouos vtique sensus induere putandi sunt; nec tamen ii cum nostris religiosis sensibus vlo modo comparandi. Contra, id quod humani generis natura aliter non admittit, manent ex pristino more, cui semel adsueueramus, prima elementa et stamina, quibus pro subtemine inseruntur notiones quae accedunt. Cogitatio illa subtilior de diuina natura permeante omnia et animante in aliorum praeterquam philosophiae rerumque contemplatione subactos animos non magis potuit admitti, quam nunc a plebe nostra seu pagana seu urbana illa recipitur; vbi vero insinuauit se, cum vetere eam notione

N 5

con-

* Innumera sunt huius generis in priscis et recentibus religionibus, quae per sacrorum et festorum licentiam fiunt, quae ad notionem cultus religiosi vix referri possunt: v. c. *εισχρολογία* in sacris Cereris. Apollod. 1, 5, 1. Diod. V, 4. Ad nostros sensus nihil horum exigi potest, non magis quam Italorum vel Hispanorum superstitiones.

confusam animos subiisse quis non intelligat? Quid? quod illi quoque, qui philosophicis notionibus imbutos haberent animos, id quod satis testati sunt et factis et verbis, patrium morem et opiniones, quas a puerो imbiberant, tam alte animis suis infixas habuere, ut, non metu modo, de quo nunc non agitur, sed consilio quoque, veterem superstitionem haud facile prorsus abiicere et damnare auderent, sed plerumque vetera nouis, aut noua veteribus accommodare et interpretando antiqua temperare studerent.

Processit itaque omnis prisorum hominum religiosus sensus a miratione, quae, si ad res magna nocendi et officiendi vi instructas conuersa erat, in metum abire debuit; multo senior est, et hominum iam ad humaniorem cultum erectorum, grata memoria beneficiorum acceptorum; ea autem, quae praeclara habet hic mundus, si sollennia, obuia quotidie et consueta essent, ad barbarorum animos omnino vim habere potuere nullam, nisi iam essent inter eos viri rerum contemplatione exerciti; qui non nisi in nomadum vita aut in populis agrorum fixos terminos habentibus nasci solent. Nam in rebus obuiis et solitis rudis barbarorum mens mirationis causas deprehendere nequit. Quid? quod in saeculis dudum omni philosophiae et religionum luce illustratis non nisi miraculis moneri et excitari potuere homines; cum tamen mentibus doctis et rerum notione imbutis incredibilia rerum miracula quotidiana vita, mundus, rerumque ordo sollennis, vnde obiiciat. Etiam sensus ille religiosus, quo primo aliquis adductus instituere certum aliquod cultus genus coepit,

pit, mox inter posteros in morem ac sollemnem ritum abire solet, quem plerumque illi ita peragunt, ut de origine et causa ne cogitent quidem. Potuerat tamen inter haec erigi mentes ad considerationem caeli et naturae; potuit subnasai notio aliqua causae harum rerum et auctoris; seruata tamen cum his quoque sacra patria. Mihi adeo constare videtur hoc: quoties, qui horum hominum sensus et iudicium de divina natura fuerit, quaeritur, ex ritibus religiosis eum quidem ubique erui non posse.

Quae modo a me exposita si ita, vt equidem arbitror, se habuere, vt a miratione rerum sensibus occurrentium omnis antiqua religio, quae quidem non diuino aliquo munere seu ministerio humanis ingenii instillata fuit, profecta esset: expectandum erat, vt, quum eo progrederetur hominum sagacitas, vt res, quae sensibus subiectae non essent, adeoque diuinis quoque naturas, exprimere vellet, ad speciem aliquam, eamque humanam, eas revocaret; vtque diuina omnia, deos, eorumque vitam, sedem, facta, curas, ad humanarum rerum exemplum fingeret; mox vt iis iterum assimularet ea, quae magna ac praeclara haberi vellet. Quam ampla fabularum seges ex hoc agro succrescere debuit! Recesserant tamen ab hac ratione et ab hoc more ii populi, qui hieroglyphis vni sunt; hos enim in formas deorum mirum in modum compositas incidisse, nemo miretur.

Ex natura orationis veterum hominum, per rerum similitudines in animantium formas mutatas,
qui-

quibus actio et loquela, sensus et consilium inef-
set, deuolui solitae, et a magnis animi sensibus in-
flammatoque pectore progressae, cum verba propria
non suppeterent, quibus animi cogitata redderen-
tur, aliam, eatque permagnam, fabularum partem
natam esse, nunc quidem in vulgus notum est.

Neque illud nunc cuiquam mirum habebitur, in-
numera occurrere in fabulis vniusciusque populi,
quae ad locorum certas proprietates et naturas, ad
situm et caelum spectare putanda sint. Subesse igitur
et his causas physicas dicendum est, etsi alio
modo. Ita quae de Olympo deorum sede in poeta-
rum fabulis habentur, quae de Baccho, de Musis, de
Gigantibus et alia, nisi in iis locis, vnde prodiere,
nasci vix potuissent. Quod porro religionum et ri-
tuum tanta est diuersitas pro diuersis populorum in-
geniis, quod Syrorum et Phoenicum religiones fuere
tristes et atroces, Hellenicae contra festiva hilari-
tate persusae, quod alii deorum iras, malorum ge-
niorum fraudes, pro fundo constituisse, alii etiam
in cultum publicum daemones malos recepisse ferun-
tur: ea facile repeti possunt ab hominum ingenio et in-
dole, a caeli solique clementia vel asperitate, a cala-
mitatibus quas experti sunt, in primis a pestilentia et
fame, qui quidem diri casus homines ad sinistra de
divinae naturae cupiditatibus iudicia, et ad modos
insanos, etiam humano sanguine, numen placandi,
adduxere *). Quae causae si obscuriores sunt, quam
vt

* Cf. Plutarch Orac. def. p. 421. D. Alia in libello de superstitione.

vt primo statim obtutu inquirentium animis fese offerant, ignoscendum est, si a daemonum fraudibus repeti eae coepere. Est enim ea mentis humanae imbecillitas, vt, cum in caussas rerum inquitere incipit, primo res aequae incognitas et mirificas pro caussis subiiciat, vtque de causis physicis non nisi nouissimo loco cogitet.

Accidit autem inter Graecos mira res, vt cum esse coepissent, qui, pingui vtique Minerua, (nam Platonicum aliquod acumen nemo desideret) super rerum naturis philosopharentur, cum partim veterentur iis deorum nominibus, quae iam vsu celebrata essent, partim alia adinuenirent, aut etiam ab externis populis allata admitterent, vt iis nominibus nouae superstruerentur religiones, vtque nunc exirent tandem dii modo noui, modo antiqui quidem, sed notione variis modis aucta aut variata. Quo factum est, vt mythologia Graecorum infinitas res diuersi admodum generis comprehenderet, neque adeo ex uno, quod vulgo creditum est, genere repeti possent fabulae. Id quod in nullo alio populo factum est, nec in Graecis fieri potuisset, nisi illi a primis barbariae initii progressi et ad tantum litterarum fastigium euecti omnium aetatum notiones, iudicia, opiniones, litteris suis insertas illigatasque retinuissent, adeoque stultissima quaeque cum sapientissimis permixta habuissent; etsi id vnicuique populo euenire necesse est, vt ex pristinis moribus et opinionibus vestigia supersint, quae nulla aetas tollere potest. In Graecis vero ideo inprimis hoc euenire debuit, vt, cum rebus mutatis nominum usus maneret,

ret, idem nomen res ad animi notionem admidum diuersas declararet. Itaque, ut exemplo patet, quomodo vnum idemque nomen variarum rerum notiones complectitur, ipsum Iouis nomen, quod ab initio Pelasgicum numen nescio quod, (Fetichum nostri dicerent) sed populare, designare potuit, mox ad aetherem declarandum deductum est; ita ut quoque nouae theogoniae locum faceret; inde poeticus ille ductus inter reliquos deos summus, ὥπατος, Iupiter; modo Iouis nomen declaravit τὸ θεῖον omnino, modo symbolice varia, ut anni partes declaratae per Iouem puerum et adulturn *); tum comparata cum ipso aliorum populorum numina, ut Ammon, Serapis. Nondum memoriaui, plures populares fabulas singularum ciuitatum seu tribuum in fabulas Iouis immigrasse, in primis Cretensum. Quam diuersa senior haec mythologia ab illa antiquiore esse debuit! Interea communis omnium, publica priuataque, fuit religio, morem patrium, qualiscunque tandem ille esset, seruare; relictumque philosophiae, ut de diuina mente, universalis caussa, quaereret; vulgo satis habitum, earum saltem rerum, quae ad se suaque utilitates spectarent, caussas seu a deo patrio seu omnino a diis, notione parum explicita, repetere. Verius igitur ad nostrum vtique sensum dixeris vulgas de deo omnino non cogitasse, nec, quia idoneae rerum notiones non subessent, cogitare potuisse.

*) Cf. Ouid. Fast. III, 437.